

Sygn. akt II PK 168/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 kwietnia 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Myszka

SSA Bohdan Bieniek

w sprawie z powództwa B. M. i innych, przeciwko Syndykowi Masy Upadłości V. sp.
z o.o. w upadłości likwidacyjnej w G.

o wynagrodzenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 22 kwietnia 2015 r.,

skargi kasacyjnej powodów B. M. i innych,

od wyroku Sądu Okręgowego w W.

z dnia 23 stycznia 2014 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok w stosunku do skarżących i sprawę
w tym zakresie przekazuje Sądowi Okręgowemu w W. do
ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 23 stycznia 2014 r. Sąd Okręgowy – Sąd Pracy w W. – w sprawie z powództwa B. M., i innych przeciwko Syndykowi masy upadłości V. Spółki z o.o. w upadłości likwidacyjnej w G. o wynagrodzenie – oddalił apelacje powodów od wyroku Sądu Rejonowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w W. z dnia 27 maja 2013 r., którym Sąd Rejonowy oddalił powództwa o zasądzenie wynagrodzenia za pozostawanie w gotowości do pracy przez okres od września 2011 r. do lutego 2012 r. wraz z ustawowymi odsetkami. (pkt I); odstąpił od obciążania powodów kosztami procesowymi poniesionymi przez stronę pozwaną (pkt II); nieuiszczone przez powodów koszty sądowe zaliczył na rachunek Skarbu Państwa (pkt III).

Sąd pierwszej instancji ustalił, że V. Spółka z o.o. pierwotnie funkcjonowała pod nazwą M. Spółka z o.o. z siedzibą w M. Jako zabezpieczenie spłaty wierzytelności z tytułu umowy o limit kredytowy M. Spółka z o.o. podpisała z Bankiem Odział w W. umowy o ustanowieniu zastawu rejestrowego na zbiorze rzeczy ruchomych stanowiących całość gospodarczą. Ustanowiono zastaw rejestrowy m.in. na liniach produkcyjnych znajdujących się w W. przy ul. O. 79 oraz na znakach towarowych wraz z opisem oraz umowę o ustanowieniu zastawu rejestrowego na zbiorze rzeczy i praw majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa. Na skutek umowy dzierżawy, a następnie kilku umów cesji praw oraz umowy poddzierżawy ostatecznie majątek V. Spółki z o.o. został objęty w poddzierżawę przez firmę M. T. Spółkę z o.o., która od 1 marca 2010 r. była pracodawcą większości powodów (H. P. pracował od 1 lipca 2010 r., a Z. S. od 1 listopada 2010 r.). Po ogłoszeniu upadłości V. Spółki z o.o. i wyznaczeniu syndyka masy upadłości Bank nie skorzystał z prawa przejęcia przedmiotu zastawu na własność; wobec tego poddzierżawca M. T. został wezwany przez Sąd Gospodarczy do wydania syndykowi masy upadłości przedmiotów zastawu rejestrowego. Syndyk – zgodnie z nakazem Sądu – wypowiedział ze skutkiem na dzień 31 października 2011 r. umowę dzierżawy zawartą przez upadłego oraz wezwał poddzierżawcę M. T. Spółkę z o.o. do wydania syndykowi przedmiotów zastawu rejestrowego znajdującego się w siedzibie upadłego przedsiębiorstwa w M. oraz w W. W dniu 30 sierpnia 2010 r. (powinno być 2011 r.) komornik sądowy dokonał wydania syndykowi ruchomości znajdujących się w W. przy ul. O. 79

będących wyposażeniem linii produkcyjnej do wytwarzania i pakowania pierogów oraz makaronu. Wymontowano urządzenia sterujące, zaplombowano hale produkcyjne, w których znajdowały się zabezpieczone ruchomości. Pracownicy otrzymali zakaz wchodzenia do zabezpieczonych i zaplombowanych hal produkcyjnych i magazynów.

W związku z powyższym, pismami od 31 sierpnia 2011 r. do 27 lutego 2012 r. powodowie oraz pozostali pracownicy składali syndykowi masy upadłości oświadczenia o gotowości do świadczenia pracy w firmie V. w upadłości likwidacyjnej. W odpowiedzi syndyk poinformował, że przejęcie przez niego przedmiotów zastawów było bez wpływu na stosunek pracy łączący pracowników z firmą M. T. Spółka z o.o. w M., zaprzeczył jakoby w jakimkolwiek zakresie doszło do przejęcia przez niego jakichkolwiek pracowników spółki M. T. Spółka z o.o. w M. w trybie art. 23¹ k.p.

Sąd pierwszej instancji – oceniając ustalony w sprawie stan faktyczny – uznał, że przejęcie powodów – pracowników M. T. Spółki z o.o. w M. - przez V. Spółkę z o.o. w upadłości likwidacyjnej w M. na podstawie art. 23¹ k.p. nigdy nie nastąpiło. 30 sierpnia 2011 r., na skutek odmowy wydania przez pracodawcę powodów M. T. Spółkę z o.o. dzierżawionych przez nią ruchomości, będących własnością zadłużonego V. Spółki z o.o. w upadłości likwidacyjnej, doszło bowiem jedynie do zajęcia części tych ruchomości, jako stanowiących przedmiot zastawu rejestrowego. Okoliczność ta nie miała wpływu na stosunek pracy łączący M. T. Spółkę z o.o. w M. z powodami i nie doprowadziła do przejęcia powodów jako pracowników M. T. Spółki z o.o. przez stronę pozwaną na podstawie art. 23¹ k.p. Pozwany Syndyk nie objął z mocy prawa majątku firmy M. T. Spółki z o.o. w M., ale majątek Spółki V. Spółki z o.o. w M., której powodowie nie byli pracownikami.

Sąd drugiej instancji – rozpoznając apelacje powodów od powyższego wyroku Sądu Rejonowego – podzielił i przyjął za własną podstawę faktyczną zaskarżonego wyroku Sądu pierwszej instancji; zaaprobował także jego ocenę prawną - że do przejścia na pozwanego zorganizowanej części lub całości zakładu pracy spółki pod firmą M. T. Spółki z o.o. z siedzibą w M. i do przejęcia powodów jako pracowników, w trybie art. 23¹ k.p. nie doszło. Nastąpiło jedynie zajęcie ruchomości stanowiących przedmiot zastawu rejestrowego w dniu 30 sierpnia 2011

r. na skutek odmowy wydania przez pracodawcę powodów M. T. Spółki z o.o. tych przedmiotów. Sytuacja ta nie miała jednak wpływu na stosunek pracy łączący M. T. Spółkę z o.o. w M. z pracownikami tej Spółki (powodami).

Sąd drugiej instancji podkreślił, że funkcją przepisu art. 23¹ k.p. jest zapewnienie pracownikom stabilizacji zatrudnienia i jego warunków przez unormowanie sytuacji prawnej pracowników w wypadku zmiany pracodawcy spowodowanej przejęciem ich zakładu pracy przez inny podmiot. Sąd powołał się na dyrektywę Rady 2001/23/WE z dnia 12 marca 2001 r. w sprawie zbliżania ustawodawstw Państw Członkowskich odnoszących się do ochrony praw pracowniczych w przypadku przejęcia przedsiębiorstw, zakładów lub części przedsiębiorstw lub zakładów (Dz.U.U.E.L 2001 Nr 82, poz. 16; dalej jako: „dyrektywa 2001/23/WE”) wprowadzającą pojęcie jednostki gospodarczej. Zgodnie z postanowieniami powołanej dyrektywy przejęcie następuje wtedy, kiedy przejmowana jest jednostka gospodarcza, która zachowuje swoją tożsamość, oznaczającą zorganizowane połączenie zasobów, którego celem jest prowadzenie działalności gospodarczej, bez względu na to, czy jest to działalność podstawowa, czy pomocnicza. W konsekwencji nie każde przejęcie np. części majątku skutkuje przejściem zakładu pracy (nie każda część majątku stanowi część zakładu pracy), natomiast można przyjąć, że przyjęta w polskim orzecznictwie definicja części zakładu pracy jako „placówki zatrudnienia” odpowiada pojęciu jednostki gospodarczej, którą posługuje się dyrektywa. Sąd Okręgowy uznał, że Syndyk Masy Upadłości V. Spółka z o.o. w upadłości likwidacyjnej nie stał się z mocy prawa pracodawcą powodów, nie objął on bowiem z mocy prawa majątku M. T. Spółki z o.o. w M., lecz majątek Spółki V. Spółki z o.o., którego powodowie nie byli pracownikami. Ponadto pozwany Syndyk objął w zarząd jedynie niektóre ruchomości określone postanowieniem sędziego-komisarza, nie obejmując w zarząd żadnych nieruchomości oraz innych składników jak produkty, know-how, bazy klientów i kontrahentów, receptury. W konsekwencji nie można uznać, że M. T. Spółka z o.o. miała zapewnioną ciągłość produkcji oraz zbytu na produkowane wyroby. Niemożliwe jest prowadzenie działalności gospodarczej i zatrudnianie w tym celu pracowników w oparciu o niekompletne linie produkcyjne bez prawa do korzystania z nieruchomości, na których są one usytuowane i faktycznego

władztwa nad nimi. Syndyk nie miał dostępu ani prawa do korzystania z produktów i półproduktów, bazy klientów i kontrahentów, receptur, know-how M. T. Spółki z o.o., która – co istotne – nie była upadłym.

Sąd drugiej instancji uznał, że nie można przyjąć, że ruchomości produkcyjne wskazane w postanowieniu Sądu z 22 lipca 2011 r., a zwłaszcza te przejęte przez syndyka w stanie niekompletnym i tylko w części w stosunku do zakresu wskazanego w powołanym wyżej postanowieniu, ponadto bez nieruchomości, w których się znajdowały mogły być uznane za część zakładu pracy w rozumieniu art. 23¹ § 1 k.p. Określone postanowieniem, czy przejęte przez syndyka linie produkcyjne nie stanowią ani nie mogą stanowić w przyszłości kompleksu składników materialnych i niematerialnych (rzeczowych, osobowych, określonej organizacji, zadań) umożliwiającego prowadzenie działalności gospodarczej. Nawet przy stwierdzeniu, że objęte przez syndyka linie produkcyjne lub nawet wymienione w postanowieniu z dnia 22 lipca 2011 r. stanowią jednostkę gospodarczą, nie oznacza to jeszcze, że doszło do przejścia zakładu pracy czy też jego części. Zgodnie bowiem z dyrektywą 2001/23/WE, aby doszło do przejęcia pracowników przy przejęciu jednostki gospodarczej przejmowana jednostka musi zachować swoją tożsamość. Kryteria do stwierdzenia zachowania tożsamości przez przedsiębiorstwo zostały ustalone w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Powołując się na orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości Sąd wskazał, że trzeba ocenić typ przedsiębiorstwa lub zakładu, czy zostały przeniesione składniki materialne takie jak budynki i ruchomości, wartość składników niematerialnych w chwili przejścia, czy większość pracowników została przejęta przez nowego pracodawcę oraz czy została przejęta obsługa klientów przedsiębiorstwa. Przede wszystkim w świetle orzecznictwa ETS zachowanie tożsamości przedsiębiorstwa następuje wówczas, gdy kolejny pracodawca kontynuuje działalność swego poprzednika. Nawet jednak w takim przypadku badany jest stopień podobieństwa między działalnością prowadzoną przed i po przejściu przedsiębiorstwa. Generalnie przedsiębiorstwo zachowuje tożsamość w sytuacji, gdy nowy pracodawca kontynuuje działalność swego poprzednika.

Sąd drugiej instancji podkreślił, że do przejścia zakładu pracy w rozumieniu art. 23¹ k.p. nie wystarczy przejęcie majątku dotychczasowego pracodawcy.

Konieczne jest również, aby na bazie przejętego majątku pracownicy przejmowanego zakładu mogli na rzecz nowego pracodawcy świadczyć pracę dotychczasową lub podobnego charakteru. Jeżeli nabywca nie kontynuuje działalności zakładu, to należy przyjąć, że nabył on tylko pewien obiekt, a nie zakład pracy rozumiany jako samoistna całość.

Sąd drugiej instancji podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, że przejmując władztwo nad niektórymi rzeczami będącymi przedmiotem zastawu (liniami produkcyjnymi) z uwagi na fakt, że celem objęcia władztwa jest wyłącznie ich sprzedaż, a nie kontynuowanie (nawet czasowe) działalności gospodarczej, pozwany Syndyk masy upadłości V. Spółki z o.o. w upadłości likwidacyjnej nie zachował i nie zachowa „tożsamości” jednostki gospodarczej. W konsekwencji nie doszło do przejścia zakładu pracy ze skutkiem przewidzianymi w art. 23¹ § 1 k.p. Gdyby uznać, że przejęcie przez syndyka składników ruchomych przedsiębiorstwa wyłącznie w celu sprzedaży skutkuje przejściem pracowników tego przedsiębiorstwa do nowego zakładu pracy – doszłoby do zaprzeczenia ochronnego charakteru art. 23¹ k.p.

Sąd dokonał analizy przepisów art. 327 i art. 330 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze przyjmując, że ocena, czy sprzedaż przedmiotu zastawu wraz z przedsiębiorstwem może być korzystniejsza niż oddzielna sprzedaż przedmiotu zastawu, która to kwestia jest przesłanką wyłączenia prawa zastawnika do zaspokojenia się z przedmiotu zastawu w drodze jego sprzedaży przez notariusza lub komornika, podlega ocenie sędziego-komisarza (tak też A. Jakubecki w A. Jakubecki, F. Zedier „Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz” LEX 2011 - komentarz do art. 330). Skoro zatem w niniejszej sprawie sędzia-komisarz zastosował konstrukcję przewidzianą w art. 327 Prawa upadłościowego i naprawczego, wyznaczając Bankowi termin do skorzystania z prawa przejęcia na własność przedmiotów zastawu, oznacza to, że w jego ocenie nie ma zastosowania art. 330 tej ustawy. Tym samym sprzedaż przedmiotu zastawu nastąpi niezależnie od sprzedaży przedsiębiorstwa upadłego. Oznacza to, że nawet, jeżeli przedmiot zastawu zostanie sprzedany jednocześnie z przedsiębiorstwem, to nie zmieni to trybu jego sprzedaży (jako niezależnego od przedsiębiorstwa na podstawie art. 327 Prawa upadłościowego i naprawczego).

Przejęte przez syndyka przedmioty zastawu, w świetle oceny dokonanej przez sędziego-komisarza, będą zatem traktowane jako podlegające sprzedaży odrębnie, objęte odrębnym planem, nie zaś jako składniki przedsiębiorstwa. Nie ulega zatem wątpliwości, że do momentu sprzedaży ruchomości te nie będą służyły prowadzeniu działalności gospodarczej. Kontynuowanie działalności upadłego przez syndyka ma na gruncie przepisów prawa upadłościowego charakter wyjątkowy. Zgodnie z art. 312 ust. 1 tej ustawy prowadzenie przedsiębiorstwa upadłego jest dopuszczalne tylko, gdy istnieje możliwość zawarcia układu z wierzycielami lub możliwa jest sprzedaż przedsiębiorstwa upadłego w całości lub jego zorganizowanych części. Działania syndyka mają na celu, jedynie odzyskanie majątku spółki, spieniężenie go i zaspokojenie wierzycieli. Cel upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego jest bowiem realizowany w drodze spieniężenia masy upadłości. W tym przypadku, inaczej niż przy upadłości z możliwością zawarcia układu, postępowanie upadłościowe nie służy kontynuacji działalności gospodarczej (dalszemu prowadzeniu przedsiębiorstwa dłużnika). Zaspokojenie wierzycieli następuje tu bowiem nie z dochodów, które przynosi przedsiębiorstwo, lecz z pieniędzy, które uzyskuje się przez jego sprzedaż lub likwidację jego składników. Jeżeli dalsze prowadzenie przedsiębiorstwa miałoby opóźnić proces likwidacji masy, to czynność tę należałoby uznać za sprzeczną z naturą postępowania upadłościowego obejmującego likwidację majątku dłużnika.

Przepis art. 23¹ k.p. wprost zakazuje wypowiedzania przejmowanym pracownikom umów o pracę z powodu transferu przedsiębiorstwa. Przyjęcie zatem, że strona pozwana – Syndyk masy upadłości V. Spółka z o.o. w upadłości likwidacyjnej – miałby przejmować pracowników M. T. Spółka z o.o. tylko w celu rozwiązania z nimi umów o pracę, w związku z faktem, że nie mogą oni zostać przejęci wraz z majątkiem upadłego przez ewentualnego nabywcę jest zatem niedopuszczalne. Sąd drugiej instancji uznał, że w przypadku sprzedaży przedsiębiorstwa w ramach postępowania upadłościowego wyłączony jest skutek przewidziany w art. 23¹ § 1 i § 2 k.p. Dodatkowo odmiennie należy traktować przejęcie składników majątkowych przez syndyka z uwagi na cel i charakter tego postępowania. W ustalonym stanie faktycznym sprawy brak jest przekonujących argumentów przemawiających za tym, że przejęte przez syndyka ruchomości

stanowią jednostkę gospodarczą – część zakładu pracy. Dla oceny, że mamy do czynienia z częścią zakładu pracy nie wystarczy bowiem ustalenie, że dane ruchomości mogą służyć prowadzeniu działalności gospodarczej, ale niezbędne jest również ustalenie, że stanowią one placówkę zatrudnienia, czyli pewien kompleks składników majątkowych i niemajątkowych, którego celem jest prowadzenie działalności gospodarczej. Taka sytuacja w niniejszej sprawie nie wystąpiła.

W sytuacji, gdy syndyk w oparciu o przejęte ruchomości, czy nawet nieruchomości nie prowadzi i nie będzie prowadził jakiegokolwiek działalności gospodarczej, to stwierdzenie, że w okolicznościach faktycznych niniejszej sprawy doszło do przejścia pracowników, stanowiłoby zaprzeczenie nie tylko ochronnego charakteru art. 23¹ k.p., ale również celu postępowania upadłościowego. W konkluzji rozważań Sąd drugiej instancji stwierdził, że skoro nie doszło do przejęcia, powodowie nigdy nie stali się pracownikami strony pozwanej – Syndyka masy upadłości V. Spółki z o.o. w upadłości likwidacyjnej, a zatem ich roszczenie o zapłatę wynagrodzenia za czas pozostawania w gotowości do pracy nie zasługiwało na uwzględnienie.

Powyższy wyrok Sądu Okręgowego (w całości) powodowie zaskarżyli skargami kasacyjnymi.

Skargi oparto na obydwu podstawach kasacyjnych określonych w art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) zarzucono:

a) błędną wykładnię art. 23¹ § 1 k.p. przez uznanie, że nie została spełniona przesłanka do przejęcia powodów przez syndyka masy upadłości V. Spółki z o.o. w upadłości likwidacyjnej w M. w trybie art. 23¹ § 1 k.p. podczas, gdy do przejęcia doszło w wyniku przejęcia przez syndyka zarządu nad całym majątkiem V. Spółki z o.o. w upadłości likwidacyjnej oraz wypowiedzeniem M. T. Spółce z o.o. umowy dzierżawy tego majątku i w konsekwencji jego niezastosowanie przez Sąd drugiej instancji w zaskarżonym wyroku, podczas gdy przepis ten powinien być w przedmiotowej sprawie zastosowany;

b) błędną wykładnię art. 328 ust. 2 ustawy prawo upadłościowe i naprawcze przez uznanie, że przedmiot zastawu rejestrowego będący we władaniu syndyka, w

przypadku nieskorzystania przez wierzyciela z prawa do przejęcia przedmiotu zastawu na własność jest zbywany odrębnie w trybie art. 327 ustawy prawo upadłościowe i naprawcze, a nie na zasadach ogólnych wynikających z ustawy prawo upadłościowe i naprawcze.

W ramach podstawy procesowej (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.) zarzucono naruszenie: art. 382 k.p.c. przez pominięcie przez Sąd drugiej instancji przy orzekaniu zebranego w postępowaniu materiału dowodowego w postaci zeznań powodów oraz pozwanego dotyczących sposobu oraz zakresu przejęcia majątku V. Spółki z o.o. w upadłości likwidacyjnej, który był dzierżawiony przez M. T. Spółkę z o.o. za zgodą sędziego komisarza oraz syndyka, które to uchybienie miało istotny wpływ na wynik przedmiotowej sprawy, przez brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego i dokonanie jego błędnej oceny, polegające na wydaniu rozstrzygnięcia, które pozostaje w całkowitej sprzeczności ze zgromadzonym w sprawie materiałem dowodowym tj.: uznaniu, że nastąpiło jedynie zajęcie ruchomości stanowiących przedmiot zastawu rejestrowego, podczas gdy faktycznie został przejęty cały majątek upadłego w postaci linii produkcyjnych, nieruchomości, hal produkcyjnych i magazynów, a następnie został ustanowiony zakaz wchodzenia pracowników do tych budynków, - uznaniu, że pozwany nie objął takich składników majątku upadłego jak znaki towarowe, know how czy też receptury, a więc nie mógł kontynuować produkcji pomimo, że pozwany w swoich zeznaniach jednoznacznie potwierdził, iż takie składniki majątku upadłego przejął i były one także przedmiotem sprzedaży, - pominięciu zeznań powodów złożonych na rozprawach, z których wynika, że w związku z przejęciem całego majątku dzierżawionego przez M. T. Spółkę z o.o. przez pozwanego chcieli oni kontynuować zatrudnienie u pozwanego w oparciu o przejęty przez niego majątek stanowiący odrębną jednostkę gospodarczą.

Skarżący wnieśli o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy przez zasądzenie na rzecz powodów żądanego przez nich wynagrodzenia oraz zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów kosztów procesu, ewentualnie o: - uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania wraz z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną strona pozwana wniosła o oddalenie skargi kasacyjnej w całości oraz o zasądzenie od powodów na rzecz pozwanego kosztów procesu według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skargi kasacyjne są uzasadnione.

W zaskarżonym wyroku Sąd Okręgowy nie uwzględnił pełnej chronologii wydarzeń, co również miało wpływ na dokonanie niewłaściwej subsumpcji. Skargi kasacyjne nie kwestionują, że powodowie byli początkowo pracownikami spółki M., następnie spółki V., potem Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością M. P., a od dnia 1 marca 2010 r. – M. T. Sp. z o.o. w M., na podstawie umów na czas nieokreślony.

Spółka M. znana była przede wszystkim z produkcji makaronu. W dniu 18 kwietnia 2007 w rejestrze KRS wykreślono dawną nazwę M. sp. z o.o., a wpisano nazwę V. Spółka z o.o.

W 2002 r. zadłużona spółka M. otrzymała propozycję kredytu konsolidacyjnego z banku P. oraz miała wejść na giełdę, aby pozyskać kapitał, który pozwoliłby spłacić kredyty. W czerwcu 2005 r. bank P. SA zażądał od M. natychmiastowej spłaty kredytu. Spółka M. popadła w kłopoty finansowe i w efekcie w 2010 roku sąd na wniosek banku P. SA ogłosił upadłość V. Spółki z o.o. (wcześniej M.) z siedzibą w M. Spółka ta była właścicielem m.in. linii do produkcji makaronu i pierogów. Jako zabezpieczenie spłaty wierzytelności z tytułu umowy o limit kredytowy M. Spółka z o.o. podpisała z Bankiem P. S.A. umowy o ustanowieniu zastawu rejestrowego na zbiorze rzeczy ruchomych stanowiących całość gospodarczą. Ustanowiono zastaw rejestrowy m.in. na liniach produkcyjnych znajdujących się w W. przy ul. O. 79 oraz na znakach towarowych wraz z opisem oraz umowę o ustanowieniu zastawu rejestrowego na zbiorze rzeczy i praw majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa. Na skutek umowy dzierżawy, a następnie kilku umów cesji praw oraz umowy poddzierżawy ostatecznie majątek V. Spółki z o.o. został objęty w poddzierżawę przez firmę M. T. Spółkę z o.o., która

od 1 marca 2010 r. była pracodawcą większości powodów (H. P. pracował od 1 lipca 2010 r., a Z.S. od 1 listopada 2010 r.).

Po ogłoszeniu upadłości V. Spółki z o.o. i wyznaczeniu syndyka masy upadłości Syndyk – zgodnie z nakazem Sądu – wypowiedział ze skutkiem na dzień 31 października 2011 r. umowę dzierżawy zawartą przez upadłego oraz wezwał poddzierżawcę M. T. Spółkę z o.o. do wydania syndykowi przedmiotów zastawu rejestrowego znajdującego się w siedzibie upadłego przedsiębiorstwa w M. oraz w W. W dniu 30 sierpnia 2011 r. komornik sądowy dokonał wydania syndykowi ruchomości znajdujących się w W. przy ul. O. 79, będących wyposażeniem linii produkcyjnej do wytwarzania i pakowania pierogów oraz makaronu. Wymontowano urządzenia sterujące, zaplombowano hale produkcyjne, w których znajdowały się zabezpieczone ruchomości. Pracownicy otrzymali zakaz wchodzenia do zabezpieczonych i zaplombowanych hal produkcyjnych i magazynów.

W związku z powyższym, pismami od 31 sierpnia 2011 r. do 27 lutego 2012 r. powodowie oraz pozostali pracownicy składali syndykowi masy upadłości oświadczenia o gotowości do świadczenia pracy w firmie V. w upadłości likwidacyjnej. W odpowiedzi syndyk poinformował, że przejęcie przez niego przedmiotów zastawów było bez wpływu na stosunek pracy łączący pracowników z firmą M. T. Spółka z o.o. w M., zaprzeczył jakoby w jakimkolwiek zakresie doszło do przejęcia przez niego jakichkolwiek pracowników spółki M. T. Spółka z o.o. w M. w trybie art. 23¹ k.p.

M. T. prowadziła działalność w oparciu o majątek upadłego Spółki V., na podstawie umowy poddzierżawy od 2010 r., zajmując się produkcją i sprzedażą makaronu i pierogów. Po zajęciu linii produkcyjnych przez syndyka ta produkcja i sprzedaż ustały. Powodowie nie otrzymywali wynagrodzenia od dnia 31 sierpnia 2011 r., gdyż M. T. Sp. z o.o. nie uważała ich od tej daty za swoich pracowników.

Sąd Najwyższy uznał, że powodowie zawierali umowy o pracę z każdym podmiotem, który po kolei faktycznie dzierżawił lub poddzierżawił linie produkcyjne i faktycznie dysponował środkami do produkcji makaronu i pierogów. Po zajęciu linii produkcyjnych przez syndyka pierwotny właściciel odzyskał posiadanie tych rzeczy, więc powodowie uważali, że również oni wrócili do swego pierwszego pracodawcy (spółki M., której nazwa uległa zmianie na V. w upadłości).

Skarga kasacyjna słusznie eksponuje, że kolejni pracodawcy powodów przejmowali zakłady spółki V. ze 160 pracownikami, na podstawie art. 23¹ k.p. Prawie wszyscy powodowie pracują w tym samym miejscu od ponad 20 lat. Nie było też kwestionowane, że powodowie mieli zawarte umowy o pracę na czas nieokreślony z M. T. Sp. z o.o., która zajmowała się głównie produkcją makaronów i pierogów; nie była jednak właścicielem linii produkcyjnych, ale je poddzierżawiła. Firma ta została zarejestrowana w 2010 r. i istnieje do dnia dzisiejszego (nie toczy się co do niej postępowanie upadłościowe lub likwidacyjne).

Sąd drugiej instancji podkreślił, że zgodnie z art. 317 ust. 2 Prawa upadłościowego i naprawczego nabywca składników przedsiębiorstwa upadłego nabywa je w stanie wolnym od obciążeń i nie odpowiada za zobowiązania upadłego. Unormowanie to jest wyrazem ogólnej reguły obowiązującej w postępowaniu upadłościowym, że nabycie przedmiotów majątkowych w tym postępowaniu jest nabyciem pierwotnym. Istotą postępowania upadłościowego toczącego się w celu likwidacji majątku upadłego jest likwidacja składników majątku upadłego celem rozdzielenia pozyskanych środków pomiędzy wierzycieli. Dla realizacji tego celu ustawodawca zdecydował o zastosowaniu rozwiązania analogicznego ze sprzedażą egzekucyjną – czyli zasadą sprzedaży bez obciążeń. Z punktu widzenia ekonomicznego kontynuacja stosunku pracy stanowi bardzo istotne obciążenie majątku i bez wyjątku tak traktowane jest w praktyce obrotu przez inwestorów. Przyjęcie, że sprzedaż w postępowaniu upadłościowym wiąże się z przejściem przyszłych zobowiązań względem pracowników w trybie art. 23¹ k.p. prowadziłoby do tak istotnego spadku efektywności tych postępowań, że z celowościowego punktu widzenia nie może zostać zaakceptowane.

Z poglądem tym nie można się zgodzić. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 28 czerwca 2013 r., I PK 34/13, OSNP 2014 nr 3, poz. 39, zajął stanowisko, że wydzierżawienie przedsiębiorstwa lub jego części w trakcie postępowania upadłościowego z prawem zawarcia układu stanowi przejście zakładu pracy lub jego części w rozumieniu art. 23¹ k.p. W uzasadnieniu wyroku wskazał, że zasadniczą kwestię prawną dla rozstrzygnięcia przedmiotowego sporu jest dokonanie właściwej korelacji przepisów prawa upadłościowego i naprawczego z przepisem art. 23¹ § 1 i 2 k.p. Konieczne jest ustalenie, czy powołany przepis

stosuje się w przypadku ogłoszenia upadłości pracodawcy. *Prima facie* wydawałoby się, że obie procedury (przejścia zakładu i zobowiązań związanych ze stosunkami pracy i upadłości) są na tyle odmienne, że nie można dokonać ich synchronizacji. Przepis art. 23¹ k.p. reguluje skutki przejścia zakładu pracy lub jego części na innego pracodawcę stanowiąc, że pracownicy stają się pracownikami nowego, przejmującego pracodawcy, a za ich zobowiązania powstałe przed „przejściem” obaj pracodawcy odpowiadają solidarnie. Nowy pracodawca przejmuje zatem zobowiązania wynikające ze stosunku pracy powstałe przed datą „przejścia”. Wszystko dotyczy tylko tych pracowników, którzy *ex lege* objęci byli transferem. Zasadniczy problem zasadza się jednak na konieczności udzielenia odpowiedzi, czy art. 23¹ § 1 i 2 k.p. znajduje zastosowanie w przypadku przekazania przedsiębiorstwa lub jego części (w znaczeniu przedmiotowym) w upadłości, czy też art. 313 ust. 1 zdanie 1 i art. 317 prawa upadłościowego i naprawczego będzie tu miał pierwszeństwo. Omawiając przedstawione zagadnienie przez pryzmat aktualnie obowiązujących przepisów, tj. ustawy z 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze, Sąd przypomniał, że na podstawie ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze postępowanie upadłościowe może być prowadzone na dwa sposoby (postępowanie upadłościowe z możliwością zawarcia układu - w tym układu likwidacyjnego i postępowanie obejmujące likwidację majątku upadłego). W sytuacji, gdy transfer zakładu pracy dokonany został w trakcie prowadzonego postępowania upadłościowego z możliwością zawarcia układu (bez układu likwidacyjnego) cele postępowania są zupełnie inne niż postępowania upadłościowego likwidacyjnego. Wydzierżawienie przedsiębiorstwa lub jego części w trakcie postępowania upadłościowego z prawem zawarcia układu stanowi przejście zakładu pracy lub jego części w rozumieniu art. 23¹ k.p. W prawie polskim brakuje bowiem przepisu, który wyłączałby w takiej sytuacji działanie art. 23¹ k.p. i skutek w postaci „przejścia” w rozumieniu powołanego przepisu.

Sąd Najwyższy w obecnym składzie zaaprobował tę argumentację, jednak uznał, że stan faktyczny dotyczący niniejszej skargi kasacyjnej jest odmienny; dotyczy linii produkcyjnych pracodawcy objętego upadłością likwidacyjną.

Porównując treść art. 23¹ k.p. oraz art. 317 ust. 2 Prawa upadłościowego i naprawczego (zgodnie z którym nabywca nabywa przedsiębiorstwo upadłego w

stanie wolnym od obciążeń i nie odpowiada za zobowiązania upadłego) w literaturze z zakresu prawa cywilnego wyrażono przekonanie, że oba przepisy są jednoznaczne i trzeba posiłkować się przy dokonywaniu ich wzajemnej korelacji wykładnią celowościową oraz funkcjonalną. Taka wykładnia przemawia - w myśl prezentowanego poglądu - za tym, że art. 23¹ k.p. w zakresie odpowiedzialności finansowej nie ma zastosowania wtedy, gdy przejście zakładu pracy następuje w wyniku sprzedaży przedsiębiorstwa upadłego lub jego zorganizowanej części w toku postępowania upadłościowego obejmującego likwidację majątku upadłego. Na poparcie tej tezy powołuje się przepisy prawa pracy dotyczące niewypłacalności, które zezwalają na korzystanie z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych dopiero w przypadku wszczęcia procedur upadłościowych oraz treść art. 41¹ k.p. Jeśli chodzi o postępowanie upadłościowe twierdzi się, że jego celem i cechą nadrzędną jest likwidacja tego majątku, a nie ochrona miejsc pracy. Według referowanej interpretacji za takim ograniczeniem stosowania art. 23¹ k.p. przemawia także art. 5 ust. 1 dyrektywy Rady 2001/23/WE z 12 marca 2001 r.

Prezentowane są również odmienne poglądy. K. Jaśkowski, traktuje art. 317 ust. 2 Prawa upadłościowego i naprawczego jako *lex specialis* w stosunku do art. 23¹ k.p. (K. Jaśkowski [w:] K. Jaśkowski, E. Maniewska: Kodeks pracy Komentarz, wydanie 8, Warszawa 2012) - podnosząc, że szczególnym przypadkiem jest przejęcie przedsiębiorstwa będącego w stanie upadłości lub likwidacji. Nabywca tego przedsiębiorstwa staje się pracodawcą dla zatrudnionych w nim pracowników. Nabywca przedsiębiorstwa w upadłości nie ponosi odpowiedzialności za pracownicze zobowiązania upadłego. Podstawowy argument wynika z art. 5 ust. 1 dyrektywy 2001/23, z którego wynika, że przejmujący przedsiębiorstwo, zakład lub ich części nie ponosi odpowiedzialności wobec przejętych pracowników, jeżeli wobec przekazującego jest prowadzone postępowanie upadłościowe lub likwidacyjne, chyba że państwa członkowskie ustalą inaczej. Należy przyjąć, że to ustalenie powinno być wyraźnie stwierdzone w przepisach, a takiej regulacji nie ma ani w polskim prawie pracy, ani w prawie upadłościowym i naprawczym. Należy nadto zauważyć, że na nabywcę upadłego lub likwidowanego przedsiębiorstwa może przejść odpowiedzialność za długi wobec pracowników, jeżeli nabywca zobowiązał się do tego w umowie, na

podstawie której nabył zakład pracy. W tym zakresie jest to bowiem umowa na rzecz osoby trzeciej (art. 393 k.c.). Wierzytelności pracowników mogą być - przynajmniej częściowo - zaspokojone na podstawie ustawy o ochronie roszczeń pracowniczych. Są one także zaspokajane w drugiej kolejności z masy upadłości (art. 342 ust. 1 pkt 2 p.u.n.).

Podzielając ten pogląd Sąd Najwyższy w obecnym składzie uznał, że nabywca likwidowanej spółki staje się pracodawcą dla zatrudnionych w niej pracowników, jednak niniejsza skarga kasacyjna nie dotyczy wprost nabywcy likwidowanej spółki, ale sytuacji, gdy syndyk likwidowanej spółki (będącej pierwotnym pracodawcą powodów) przejął linie produkcyjne poddzierżawione przez inną spółkę (po rozwiązaniu za zgodą sądu umowy dzierżawy).

W ocenie Sądu Najwyższego relewantny jest art. 177 ust. 1. ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.), a także art. 312 ust. 1 i 2 Prawa upadłościowego i naprawczego - w razie ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego można prowadzić dalej przedsiębiorstwo upadłego, jeżeli możliwe jest zawarcie układu z wierzycielami lub możliwa jest sprzedaż przedsiębiorstwa upadłego w całości lub jego zorganizowanych części. Jeżeli syndyk prowadzi przedsiębiorstwo upadłego, powinien podjąć wszelkie działania zapewniające zachowanie przedsiębiorstwa co najmniej w niepogorszonym stanie.

Zdaniem Sądu Najwyższego ogłoszenie upadłości obejmującej likwidację majątku dłużnika nie oznacza jednak i nie powinno oznaczać, że natychmiast należy zaprzestać dalszej działalności w ramach przedsiębiorstwa dłużnika. Przeciwnie, jeżeli kontynuowanie działalności ma sens ekonomiczny oraz społeczny (utrzymanie miejsc pracy), dalsze prowadzenie przedsiębiorstwa należy uznać nie tylko za dopuszczalne, ale wręcz pożądane. Czynności poprzedzające likwidację masy wymagają bowiem czasu i brak jest szczególnych powodów, aby w tym „przejściowym” okresie zaniechać prowadzenia przedsiębiorstwa (por. Andrzej Jakubecki Komentarz do art. 312 ustawy - Prawo upadłościowe i naprawcze).

W prawie upadłościowym i naprawczym przyjmuje się założenie, iż likwidacja masy upadłości - biorąc pod uwagę czas potrzebny do sporządzenia dokumentów, o których mowa w art. 306 i 307 - powinna rozpocząć się w terminie nie dłuższym

niż trzy miesiące. Z tego właśnie względu dalsze prowadzenie przedsiębiorstwa przez syndyka przez okres trzech miesięcy od dnia ogłoszenia upadłości nie wymaga żadnego zezwolenia. Natomiast na prowadzenie przedsiębiorstwa przez okres ponad trzech miesięcy od daty ogłoszenia upadłości syndyk musi uzyskać zezwolenie rady wierzycieli (art. 206 ust. 1 pkt 1), a w przypadku jej braku - sędziego-komisarza (art. 213 ust. 1).

Istotą sprawy objętej niniejszą skargą kasacyjną jest ustalenie właściwego pracodawcy powodów po rozwiązaniu umowy dzierżawy i przejęciu przez syndyka pierwszego pracodawcy powodów władztwa nad całością organizacyjną związaną z liniami produkcyjnymi, umożliwiającymi produkcję i sprzedaż makaronów i pierogów. O tym, że przedmiotem dzierżawy były rzeczy stanowiące zorganizowaną całość gospodarczą przekonuje to, że z chwilą jej zajęcia przez syndyka dotychczasowy dzierżawca nie mógł prowadzić swej działalności.

Wskazany w skardze kasacyjnej wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2010 r. w sprawie III UK 75/09 zawiera stanowisko, że wydzierżawiający, który rozwiązał umowę dzierżawy, staje się stroną w dotychczasowych stosunkach pracy z chwilą faktycznego odzyskania składników majątkowych stanowiących przedmiot dzierżawy (art. 23¹ § 1 k.p.) niezależnie od tego, czy zostały mu one zwrócone przez dzierżawcę, czy też wydane przez zarządcę ustanowionego w drodze zabezpieczenia powództwa o eksmisję po prawomocnym zakończeniu procesu eksmisyjnego. W judykaturze Sądu Najwyższego wykształciła się jednolita i utrwalona wykładnia zawartego w przytoczonym przepisie pojęcia „przejście” (oraz odpowiadającego mu określenia „przejęcie”, którym przed dniem 2 czerwca 1996 r. posługiwał się art. 23¹ § 2 k.p.), zgodnie z którą: 1) o przejściu zakładu pracy na nowego pracodawcę nie decyduje tytuł prawny, ale faktyczne dysponowanie przekazanym majątkiem (tak w wyroku z dnia 11 kwietnia 2006 r., I PK 184/05, Monitor Prawa Pracy 2006 nr 5, s. 230); 2) przejęcie zakładu pracy ma miejsce wówczas, gdy do innej osoby przechodzą składniki majątkowe, z którymi związane było zatrudnianie pracowników, bez względu na to, czy przejmujący i przejmowany działają zgodnie w celu uzyskania takiego skutku (por. uchwały z dnia 19 stycznia 1993 r., I PZP 70/02, OSNCP 1993 nr 6, poz. 100 i z dnia 22 lutego 1994 r., I PZP 1/94, OSNAPiUS 1994 nr 2, poz. 23 oraz wyrok z dnia 29 sierpnia 1995 r., I PRN

38/95, OSNAPiUS 1996 nr 6, poz. 83); 3) jeżeli w wyniku zawarcia umowy dzierżawy nastąpiło przejęcie zakładu pracy przez dzierżawcę, to rozwiązanie tej umowy prowadzi do ponownego przejęcia zakładu przez wydzierżawiającego (tak w uchwale z dnia 7 czerwca 1994 r., I PZP 20/94, OSNAPiUS 1994 nr 9, poz. 141); 4) podstawową przesłanką zastosowania art. 23¹ k.p. jest faktyczne przejęcie władztwa nad zakładem pracy przez nowy podmiot, powodujące, że pracownicy świadczą pracę na rzecz kogo innego niż dotychczas; ustanie zatem umowy dzierżawy zakładu pracy powoduje jego przejście na wydzierżawiającego tylko wtedy, gdy łączy się ze zwrotem przedmiotu dzierżawy; wyłącznie w takim przypadku występuje bowiem faktyczna możliwość wykorzystywania praw tworzących zakład pracy w ramach działalności związanej z zatrudnianiem pracowników oraz realna możliwość zarządzania tym zakładem, to jest korzystania z jego majątku i kierowania zespołem pracowniczym (por. wyroki z dnia 14 października 1997 r., I PKN 299/97, OSNAPiUS 1998 nr 18, poz. 536; z dnia 26 lutego 2003 r., I PK 67/02, OSNP 2004 nr 14, poz. 240 oraz z dnia 2 sierpnia 2007 r., V CSK 156/07, LEX nr 442755); 5) art. 23¹ k.p. ma charakter ochronny i gwarancyjny, a jego funkcją jest zapewnienie pracownikom stabilizacji zatrudnienia i jego warunków przez unormowanie sytuacji prawnej pracowników w wypadku zmiany pracodawcy spowodowanej przejęciem ich zakładu pracy przez inny podmiot (tak w powołanych wyżej: uchwale z dnia 7 czerwca 1994 r., I PZP 20/94 i wyroku z dnia 2 sierpnia 2007 r., V CSK 156/07 oraz w wyrokach z dnia 24 marca 2009 r., I PK 205/08 i z dnia 10 listopada 2009 r., II PK 55/09). Potwierdzeniem tej linii orzeczniczej jest też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2011 r. w sprawie III PK 30/10, LEX nr 786813, z którego wynika, że wydanie przedmiotu dzierżawy dzierżawcy, a następnie jego zwrot wydzierżawiającemu, stanowią przejścia zakładu pracy w rozumieniu art. 23¹ k.p.

Natomiast w wyroku Sądu Najwyższego w sprawie I PK 101/10 z dnia 3 grudnia 2010 r. podniesiono, że przejęcie zakładu pracy lub jego części przez nowego pracodawcę nie musi polegać na nabyciu przedsiębiorstwa lub jego części oraz nie zależy od rodzaju czynności prawnej, na podstawie której następuje przejęcie zakładu pracy w faktyczne władanie. Decydujące znaczenie ma w tym wypadku prawna i faktyczna możliwość wykorzystywania przedmiotów

majątkowych (np. nieruchomości) w ramach działalności związanej z zatrudnianiem pracowników. Tak więc zbycie całego przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 55¹ k.c., jak również zbycie jego poszczególnych składników (np. prawa własności i innych praw rzeczowych do nieruchomości), stanowiących miejsce pracy pracowników zatrudnionych u zbywcy (placówkę zatrudnienia), wywiera skutek określony w art. 23¹ k.p.

W ocenie Sądu Najwyższego podobna sytuacja wynika ze skargi kasacyjnej. Syndyk pierwszego pracodawcy powodów objął faktyczne władztwo na taką częścią przedsiębiorstwa, która umożliwiała kompletną produkcję i sprzedaż towarów, a powodowie byli zatrudnieni w tej właśnie części. Nie było przeszkód, aby kontynuować dotychczasową produkcję; zwłaszcza, że w magazynach znajdowało się zboże i inne produkty służące do tego celu. Jeśli syndyk zamierzał natychmiast zaniechać produkcji, miał obowiązek rozwiązać umowy o pracę z pracownikami zatrudnionymi przy liniach produkcyjnych, a do czasu rozwiązania tych umów – wypłacać im należne świadczenia (korzystając ewentualnie z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych).

Dodać należy, że art. 5 ust. 1 dyrektywy Rady z dnia 12 marca 2001 r. w sprawie zbliżania ustawodawstw Państw Członkowskich odnoszących się do ochrony praw pracowniczych w przypadku przejęcia przedsiębiorstw, zakładów lub części przedsiębiorstw lub zakładów stanowi, że - o ile Państwa Członkowskie nie ustalą inaczej - art. 3 i 4 nie mają zastosowania do jakiegokolwiek przejęcia przedsiębiorstwa, zakładu lub części przedsiębiorstwa lub zakładu, jeżeli wobec zbywającego prowadzone jest postępowanie upadłościowe lub inne podobne postępowanie, wszczęte w celu likwidacji aktywów zbywającego i jeżeli znajduje się on pod nadzorem właściwego organu publicznego (którym może być likwidator, upoważniony przez właściwy organ publiczny). Dyrektywa ustanawia zatem wyjątek w zakresie jej stosowania jedynie dla postępowania upadłościowego lub innego wszczętego w celu likwidacji aktywów zbywającego.

W ocenie Sądu Najwyższego treść cytowanej dyrektywy nie oznacza, że art. 23¹ k.p. nie ma zastosowania w przypadku rozwiązania dzierżawy i powrotu dzierżawionej części przedsiębiorstwa wraz z pracownikami do pierwszego pracodawcy, co zostało wyżej przedstawione.

Nie jest przekonująca argumentacja zaskarżonego wyroku, iż w myśl art. 328 ust. 2 ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze przedmiot zastawu rejestrowego będący we władaniu syndyka, w przypadku nieskorzystania przez wierzyciela z prawa do przejęcia przedmiotu zastawu na własność jest zbywany odrębnie w trybie art. 327 ustawy prawo upadłościowe i naprawcze, a nie na zasadach ogólnych wynikających z ustawy prawo upadłościowe i naprawcze.

Sąd drugiej instancji nie uwzględnił w dokonanej subsumpcji przedstawionej wyżej argumentacji, co implikowało konieczność uchylecia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., art. 108 § 2 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.).